

LINUM

Informationsblad från Skånelin

Våren 1988

Stor aktivitet i "Brydestuan"

Skånelins "Brydestua" i Svalöv, som invigdes den 5 december 1987 av Henryk Zienkiewicz, har tilldragit sig stort intresse av press och allmänhet.

Det har varit flera studiebesök och även grupper, som fått instruktion och sedan själva använt maskinerna. Fler är inbokade under våren.

Följande avgifter har på styrelsens förslag fastställts av Skånelins årsstämma den 19 mars 1988.

Avgifter:

- * Studiebesök 200:-
- * Hyra av lokal och maskiner 50:-/tim
- * Instruktion 100:-/tim

För att få använda maskinerna skall man vara medlem i Skånelin, som då ser till att en särskild försäkring ordnas. Bokning kan göras till:
Karin Gustafsson, tel 0418-63 991
Kirsten Persson, tel 0418-60 303

Vi rekommenderar att använda hörsel-skydd och munskydd. Bådadera finns i "Brydestuan". Munskydd till ett pris av 5:-/st.

Det är hög kapacitet på maskinerna. Särskilt bråkmaskinen som "slukar" 1 kg per min. Skäkningen tar längre tid, men det kan bero på ovanan. Med mera träning, så kanske vi kan förkorta tiden där. För att få fullt utnyttjande av "Brydestuan" så hoppas vi nu på en stor linodling och en bra skörd 1988.

Vi bör nog satsa på att odla större arealer (1/2-1 ha). Man kan då lättare ogräsbekämpa och få bättre resultat. Även för att få användning av den linryckningsmaskin som Skånelin i framtiden vill satsa på.

En del lantbrukare har hört av sig. De är då intresserade av att så spånadslin som en del av trädesgröda. En som har bestämt sig är Henry Sonander i Södervidinge.

Han tänker odla 1 tunnland vitblommigt Brytalin till "självräckning".

Man skall då där kunna rycka det lin man har behov av och betala ett kilopris för det. En del av Skånelins medlemmar kommer att instruera i linryckning. Än så länge så har vi ju endast handkraft att tillgå, då det gäller skörden, men skulle intresset för linodling hålla i sig, så kanske Skånelin redan till nästa års linskörd kan anskaffa en linryckningsmaskin för uthyrning till odlarna.

För dem som är intresserade av att köpa linhalm för att själva bereda och även för dem som är intresserade av att följa linodlingen från "sådd till skörd" så går det bra att kontakta Henry Sonander, tel 046-77 12 23 eller tag kontakt med Karin eller Kirsten för att få vägbeskrivning.

För att underlätta vattenrötning av linhalm, så kommer Skånelin att anskaffa en röttningsbassäng. Eftersom själva bassängen är av sammansvetsad preseningsväv och stativet går att montera ner, så skall det gå att transportera

den i en personbils bagageutrymme. Man skall kunna kallvattenröta 80-100 kg linhalm åt gången. Rötningssässen kommer att testas och finnas för demonstration hos några olika medlemmar i sommar.

Kirsten Persson

Årets linkurser

Hemslöjden i Kristianstads län anordnar linkurs i Brösarp med början i slutet av april. Kursen omfattar 2x38 lektioner och ska behandla allt från odling och beredning till vävning. Anmäl snarast till hemslöjdskonsulent Barbro Nyberg, tel 044-10 10 04.

Studiefrämjandet i Lund.

Start: 19 april

Förfrågan om kursen: Tel 046-11 77 50.

Studieförbundet Vuxenskolan

Östra Lundabygden

Förfrågan om kursen:

Christina Liljegren, tel 046-20 98 31

Svalövsortens Vuxenskola

Start: augusti

Förfrågan om kursen:

Vuxenskolan, tel 0418-63 579

Kirsten Persson, tel 0418-60 303

Skånelins medverkan i form av demonstration av linberedning på traditionellt sätt, är önskad till en del utställningar och sammankomster i sommar.

Det är bra tillfällen att sprida kännedom om föreningens syften, och vi hoppas på hjälp av flera medlemmar. Det går bra att anmäla sig till Karin eller Kirsten.

De olika tillfällena är:

Kävlinge Gille, lördagen den 14 maj

TRÄ-LA 88. Skogs o Lantbruksmässa, Herrevads kloster den 29-31 juli.

Hantverksutställning - Åhusparken. Folkkulturens dag, söndagen den 14 augusti.

Hembygd dag i Vellinge, söndagen den 21 augusti.

Kirsten Persson

Lin och "Landsbygd -90-budkaveln"

Den 28 juni kl 18 30 anordnas en linberedningsdemonstration i Eljaröds gamla skola. Vi ska bl a visa gamla redskap, men även diskutera modern hantering. Samtidigt ska "Landsbygd-90-budkaveln" överlämnas och det hela är ett samarangemang mellan Eljaröds byalag, Albo härads hembygdsförening och Skånelin. Kom gärna, och tag med kaffekorg! I gamla skolan har i vår inrättats vävstuga och vem som helst är välkommen att använda redskapen i sommar. Och till turistsäsongen öppnar "Galleri Linlyckan" försäljning av svenskt konsthantverk av bästa kvalitet. Eljaröd ligger vid Riksväg 20 strax söder om Brösarp.

Clas Johnsson

Linodlare - för dagbok!

Det skulle vara värdefullt, om vi kunde få in anteckningar om Din linodling. Skriv upp allt som händer och sker under säsongen och förhoppningsvis kan uppgifterna bli till hjälp vid framtida rådgivning.

Exempel på vad dagboken kan innehålla:

- * Väderleksobservationer, arbetsgång
- * Fältets areal, jordmån, växtplats (= sol, skugga)
- * Jordbearbetning, gödsling och mängd
- * Såtidpunkt, såningssätt, sort, utsädesmängd
- * Uppkomsttidpunkt
- * Ogräsförekomst, bekämpning
- * Blomningens början och högblomning
- * Mognad, strållängd
- * Ryckning, bedöm kvalitet och mängd halm
- * Tröskning, kvalitet och mängd frö (oljelin)

Vi hoppas få in uppgifterna i början av september, så vi kan sammanställa och redovisa linodlingen 1988 i nästa nr av LINUM. Men fortsätt att anteckna vad som händer vid beredningen också. Det är ju slutresultatet som är viktigast. Beräkna utbyte (=väg, halm och tåga och blånor.)

Har Ni frågor kring ovanstående kontakta Kirsten Persson, Källs Nöbbelöv, 260 20 Teckomatorp. Tel 0418-60 303 eller Clas Johnsson, Brösarps Ängar, 270 44 Brösarp. Tel 0414-73 010, dit Ni också skickar anteckningarna.

Clas Johnsson

Hamnehögslinet 1987

Cirka tjugo personer deltog frivilligt en lördagseftermiddag i linryckning. Det var mycket trevligt. Linskorde var c:a tre veckor försenad. Sommaren hade varit solfattig och regn och blåst hade farit hårt fram. "Ligglin" är lin som lagt sig på marken (i stormen) och inte orkat upp igen. Sådant fanns och vi la det i en särskild hög, det är svårt att bereda. Vi tyckte dock att något kunde det duga till. Kanske binda små kransar till jul av? "Linsouvenirer" behövs, något som folk, som upptäcker lin, kan få med sig hem. Lin är ju älskvärt, och linföreningar behöver inkomster. Vi bestämde "Öppet-hus" två kvällar i omedelbar följd av linryckningen. Alla som ville var välkomna att göra linsouvenirer. Nu vill jag tacka alla dem, alla dessa linvänner, som kom till Brandstationen i Skillinge den 7:e och 8:e september 1987 och tillverkade kransar, "lingömmor", buketter och många vackra saker som vi sedan sålde på Hushållningssällskapets Julmessa i Hässleholm, där vi fick förmånen att presentera Skånelin för massor av människor. "Linsouvenirerna" bidrog med en reell slant till Skånelins kassa.

Rut Ann

Nya användningsområden för linet

Många tankar kring nya användningsområden för lin har tänkts av många, låt oss kalla dem för "entreprenörer in spe". Linet som produkt - fiber, olja, skävor, för och kapslar - är kartlagt in i minsta detalj. Vi känner kvaliteten på "varan" och vi söker ett avnämarområde, en nisch eller förhoppningsvis ett något bredare fält, inom vilket vi kan utveckla vår linprodukt. Den danska produktionen av lintåga från 1986 och framåt avsåg att täcka världsbehovet av lin för möbelpolstring. En ökad användning av linfober för polstringsändamål kan tänkas mot bakgrunden av den ytterst giftiga gasutvecklingen i samband med vådeld i plastpolstrade möbler. Kanske därför också svensk linproduktion skulle kunna komma till bruk vid svensk möbeltillverkning?

I den vidare diskussionen kring nya användningsområden för lin bör uppdelning lämpligen göras i "nygamla" samt "helt nya" användningsområden.

Inom den "nygamla" kategorien inryms förslaget om ökad användning av linnelakan i sjukvården, speciellt långvården. Linnelakan är förvisso ingen nyhet men idag ett exklusivt liggunderlag, som allmänt säges minska frekvensen trycksår hos långliggande patienter, jämfört med alla de former av lakan som konkurrerat ut linnelakanet såsom lakan av bomull, syntet eller helt enkelt plastfolie. Några landsting i Sverige har anmält intresse att införa linnelakan i vården. Då skapas också vissa problem vid tvättrutinerna, eftersom linnelakan inte tål kokning eller temperatur kring 90°C. Ett allmänt bruk av linnelakan inom långvården skulle troligen kunna stimulera linneväveriindustrin i Sverige, då varje långvårdad patient kräver 12 lakan i cirkulation. I Svalöv har vi arbetat för att skapa möjligheter att göra ett försök på ett litet patientmaterial, som behandlas på liggunderlag av skiftande material, däribland linne. Vi har nu kontakt med en vårdinrättning med progressiv led-

ning som ställer sig villig att hjälpa till med försöksuppläggning och försöksgenomförande. Arbetet härmed är tungrovt men kanske även ett litet försök kan ge en viss fingervisning.

Bland tankar kring nya användningsområden kan anföras linfiber som förstärknings- eller armeringsmaterial. Det "nygamla" i den tanken är bl a linfiber som inlägg i spånplattor - vi hade ju redan på 1950-talet Liniplattan från Laholm.

Nu arbetas i Örebro och Laxå vid Swedspan med produktion av spånplattor med inlagda linskikt med fiberlängd om c:a 4-5 cm. Man gjorde där 1986 de första erfarenheterna på egenproducerad fiber från huvudsakligen oljelin. Tyvärr blev odlingen genom vådrets försorg misslyckad. I årets utlägg på fältet finns Tadorna (kombilin!) och våra 4 spånadslinsorter Natasja, Regina, Waza och Bryta. Låt oss hoppas på ett gott resultat i årets utvecklingsarbete.

Ett träfiberplattan närliggande material, som också kan armeras med linfiber, är gipsplattan. Det ges två vägar att förstärka gipsplattan och öka dess brythållfasthet. Antingen kan gipsskiktet eller plattans ytpapp armeras. Armering av gipsskiktet anses vara lättare av tillverkningstekniska skäl.

Eternit är en blandning av cement och asbest. Asbestens hälsovådlighet är allom bekant och att därför ersätta asbesten med linfiber vore en lösning för att skapa en ny typ av eternitplatta, dock utan den värmeresistens som den gamla typen av eternitplatta har. Följaktligen kan ej heller på grund av värmekänsligheten linfiber ersätta asbest i t ex bromsbackar till bilar, där värmeutvecklingen blir mycket hög, c:a 400°C.

Det har också diskuterats att armera betong med lintåga. En märklig tanke, då betong i sig självt säges representera det evigt starka! Emellertid pågår nu försök att armera betong

med gluten, det vattenlösliga proteinet i vetemjöl. Kan gluten sålunda fungera som armering, borde också linfiber göra det med bättre och stabilare resultat som följd.

Andra material som skulle kunna få ytterligare stabilitet genom inblandning med linfiber är asfalt och gummi.

Slutligen bara några ord om nya och sensationella kvalitetsförbättringar i linolja samt något om användning av linslem, numera benämnt musilage. I Australien har förädlingen av oljelin framställning av linolja till humankonsumtion nått lysande resultat genom mutationsförädling. Man har behandlat linfrö med gammastrålar eller etylmetansulfonat (EMS) och på så sätt framställt en ny sort med hög halt av den önskvärda linolsyran och låg halt av linolensyra. Normalt har linolja c:a 15 % linolsyra medan den nya mutanten har nära 50 %. Linolensyrehalten är hos mutanten c:a 2 % mot normalsortens 34 %.

När linfrö stöpes i vatten bildas slemämnen i form av en vattenklar gel. Ett annat namn för dessa ämnen är musilage. Denna linfrögel kan extraheras från linfrö i relativt höga utbyten, vanligare är dock extraktion ur linfrökaka efter oljeutvinning. Linfrögel har många potentiella användningsområden. På sin lenande och upmjukande effekt kan linfrögel användas inom kosmetiken och farmakologin och ersätta exempelvis gummi arabikum. Den kan användas som bulk-laxativ och som inkapslingsmedium vid tillverkning av depåtabletter. Inom livsmedelsindustrin kan linfrögel användas som förtjocknings- emulgerings- och stabiliseringsmedel. Gelen kan exempelvis ersätta natriumalginat i konfektyrer.

I ett gemensamt forskningsprojekt mellan Svalöf AB och Institutionen för livsmedelsteknik i Lund skall variationen och kvaliteten i musilage från olika typer och sorter av lin studeras.

Eskil Persson

Linkonferens i Röstånga

Skånelins ordförande Göran Kuylenstjerna kunde hälsa ett femtiotal linentusiaster från hela landet välkomna till linkonferens i Röstånga den 23 och 24 januari. Programmet bestod av aktuell information och erfarenhetsutbyte mellan linföreningarna. Den andra dagen besöktes beredningsstationen i Svalöv.

Odling och sorter

Lena Bengtsson och Nils Johan Wirsell, Svalöv AB, redogjorde för vad som är aktuellt inom odling och sortval. Det förekommer inte något egentligt förädlingsarbete med lin i Sverige idag, men en del gamla sorter har odlats och lämnat frön till genbanken för eventuella framtida behov. Den omtalade sorten Sv 63 110 håller på att uppförkas. Förra sommarens dåliga väder försenade emellertid marknadsför-säljningen.

Några korta odlingstips: Växtplatsen ska vara luftig och solig. Jordmänen bör utgöras av en varm och näringsrik mullhaltig jord, ej för tung eller för sandig. Lin passar efter de flesta grödor, men det kan finnas risk för Kalium-brist efter rotfrukter. Lin är inte heller lämpligt efter oljeväxter eller ärter. Höstplöjning ska tillämpas. Stallgödsel ska spridas till förfrukten. ²Näringsbehov per hektar (= 10 000 m²): 60-70 kg kalium, 30-40 kg fosfor, 20-40 kg kväve (spånadslin, oljelin behöver 80-100 kg kväve). Jorden ska bearbetas grunt upprepade gånger, så att såbädden blir fin. Välta gärna före sådd eftersom fröna inte ska ligga mer än 2-3 cm under ytan. Utsädesmängd för spånadslin 120-140 kg/ha, för oljelin 50-60 kg. Uppmärksamma grobarheten. Efter ett så dåligt år som fjoråret är grobarheten mestadels försämrad och utsädesmängden får eventuellt ökas. Kontrollera genom att så 100 frön på ett fuktigt läskapper och lägg det på ett fat med plast över. Räkna antalet grodda frön efter c:a en vecka. Normal grobarhet är omkring 85-90 procent. Sådden ska ske tidigt, i samband med spannmålssådden. Försenas

såtidpunkten en vecka minskas utsädesmängden med 10 procent (två veckor resp 20 procent). Radavståndet bör vara 12 cm för både spånads- och oljelin. När linet kommit upp blir det dags för ogräsrensning. Lukning kan göras fram till dess linet är 15 cm högt. Ogräsbesprutning sker vid 5 cm höjd med 3,5 l Basagran + 1,5 l Actipron eller MCPA. Besprutning rekommenderas inte i hobbyodlingar. Tillgängliga sorter spånadslin är de vitblommiga Regina och Bryta och de blå Vasa och Natasja. De vita sorterna är tidigast och speciellt Natasja är mycket sent mogen.

Kan lin bli industrigröda?

Från Örebro med omnejd, ett livaktigt linområde, rapporterade Lars Wilén och Sven Erik Larsson på Hushållningssällskapet. Wilén har genomfört rötningförsök med lin och undersökt vilka svampar som medverkar och påverkar linfiberkvaliteten. Resultaten är inte helt färdiga, men för att landrötning ska ge bra resultat ska linet torkas efter ryckningen innan det lägges ut. Av redovisningen att döma har enzymrötningen givit bra fiberkvalitet och kan kanske ge möjlighet till rötning i större skala. Sven Erik Larsson arbetar med ett industrilinprojekt. Vid Swedspan i Laxå har man blandat i sönderhackad linhalm i spånskivor. Hittills har det fungerat bra och utrymmet för lin i tillverkningen är stort. Hushållningssällskapet och Örebro Lantmän hade i fjor 17 lantbrukare som odlade 55 ha oljelin och 10 ha spånadslin. Vädet försvårade tröskningen, fröna höll 40-50 procent vattenhalt. Trots detta är intresset stort och under 1988 beräknas odlingen uppgå till 500 ha lin. För att ekonomin ska bli någorlunda acceptabel måste odlingen ske i närheten av fabriken. Även fröskörden måste omhändertagas men avsättningen är svår. Hälsokosttillverkare har visat visst intresse.

Vad har hänt med linutredningen?

Göran Kuylenstjerna rapporterade att linutredningen inte har behandlats i årets budget. Några av utredningens

förslag har dock redan hörtsammats. I nya trädssystemet lämnas odlingsbidrag till bl a lin. I ett gemensamt projekt mellan Svalöf AB och Lunds universitet undersöks linfröets biokemiska egenskaper för användning i biomedicinsk- och livsmedelsindustri. Ingrid Lundholm, Fransåker, hade sammanställt remissvaren och redovisade dem. Svaren var i stort positiva. Hon efterlyste en mer samlad satsning på lin, som kunde ge odlingen "status" och få upp ögonen på beslutsfattarna. Exempelvis försök med ångrötning som är en mycket snabb process och kan användas i industriiskala.

Riksförening

En arbetsgrupp hade arbetat ut förslag till stadgar för en riksorganisation för linföreningarna. Kent Mossheden, Fransåker, som suttit med i gruppen pekade på behovet av en riksorganisation, som skulle ge större tyngd åt linverksamheten och kanske få mer kraft i påtryckningar av berörda myndigheter. Från Skånelin framfördes farhågor att en riksorganisation skulle bli kostsam för våra små föreningar och förordade i stället att viktiga landsomfattande linfrågor kunde handläggas av Hushållningssällskapen och Hemslöjden som redan idag är insatta i verksamheten och har rikstäckning. Konferensen diskuterade ärendet länge och väl (och sov på saken) och bestämde sig för att tillsätta en interimstyrelse som skall förbereda bildandet av en eventuell riksförening. I denna interimstyrelse ingår: Olle Hamrebjörk, Järvsölin, Ingrid Strömvall, Hemslöjden, Älvsborgs län, Sven Linnarsson, Hushållningssällskapet i Jönköpings län, sammankallande, Gunilla Mattsson, Riksförbundet för hembygdsvärd Stockholm och Clas Johnsson, Skånelin, kontaktman i linfrågor (tel 0414-730 10, kvällstid).

Övrigt

Vuxenskolan, B Ingemar Nilsson, meddelade att Skånedistriktet planerar utbilda linkursledare tillsammans med Skånelin.

Växbo har tagit fram en videofilm om linhantering i sekelskiftesmiljö.

Linföreningarna

Det finns för närvarande fyra linföre-

ningar och två handelsbolag som företräder linintresset i Sverige: Orsalin, Linodlarföreningen Fransåker, Nordupplands linodlarförening, Skånelin samt HB Järvsölin och Östgöotalin HB. Från föreningarna framfördes allehanda synpunkter och problemställningar. Således har man i Orsalin haft problem med kvalitetsbedömning och framförde önskemål om bättre kontakter och impulser utifrån. I Dalarna finns också Hemslöjdens folkhögskola Sätergläntan, där det hållits regelbundna linkurser under de senaste tio åren.

Fransåker (c:a 150 medlemmar) har beredningsverkstad i hushållningssällskapets lokaler och bedriver viss undervisning i linberedning. Varje månad samlas man kring något aktuellt tema och diskuterar.

Nordupplands linodlarförening startades 1984 med hjälp av hushållningssällskapet. Där finns också beredningsverkstad till vilken erhållits glesbygdslån från lantbruksnämnden. Skånelins verksamhet presenterades av Kirsten Persson.

Järvsölin redovisade en utredning om ekonomiska förutsättningar för mellanskalig linproduktion och beredning. Från ett hektar lin fås c:a 6 000 kg orepat lin som efter beredningen krymper till 600 kg skäktad långfiber och 400 kg skäkttov, alltså totalt 1 000 kg spinnbar fiber. Arbetsåtgången med deras teknik uppgår till 1 380 tim eller 1,4 tim/kg spinnbar fiber. Driftskostnad och investering uppgår till 15-20 kr/kg. Helt klart tycks vara att det krävs rationellare hantering om vi ska kunna framställa svenskt lin i större skala till försäljning.

I Hälsingland ligger också Växbo, en gammal vattendriven linstation som fräschats upp. Där planeras linspinneri för en kostnad av 2-3 milj kr.

Östgöotalin HB har odlat lin i tolv år. De hyr utrustning av Hemslöjden och bereder lin åt hobbyodlare. Det är två flinka kvinnor som arbetar i Broddebo.

Gemensamt för alla föreningar och handelsbolag är problem med ekonomin och att verksamheten ändå flyter, tillskrives alla ideellt arbetande eldsjälur.

Clas Johnsson